

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิด เนื้อหา และหลักการที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาในการนำเสนอออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับ "วัฒนธรรม"

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับ "การประเมินโครงการ"

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับ "วัฒนธรรม"

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม (Culture) ไว้คล้าย ๆ กันหลายท่าน เช่น

อนุมานราชชน (11 : 8 - 9) ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม การรับเอามรดกสังคมไว้ได้ก็ด้วยมีผู้นถ่ายทอดให้ ด้วยจดเป็นหนังสือไว้ ด้วยการอบรมสั่งสอนให้ หรือด้วยการเอาอย่างกัน

อานนท์ อาภาภิรม (12 : 99) ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมคือวิถีการดำเนินชีวิต กระบวนการแห่งพฤติกรรมและบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ และความรู้

สุพัศรา สุภาพ (13 : 35) ได้สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการ และ ทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำใน

ฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

จอห์น คูเบอร์ (John Cuper) (13 : 56) ได้ให้ความหมายว่าคือแบบของพฤติกรรมและความประพฤติ ที่ได้เรียนรู้มาและมีการเปลี่ยนแปลงต่อ ๆ กันมา รวมทั้งทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ มีการถ่ายทอดสืบต่อกัน

โดยสรุป วัฒนธรรม คือทุกสิ่งทุกอย่างในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นรวมทั้งแนวคิด ค่านิยม ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณีที่คนในสังคมยอมรับปฏิบัติ และถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ตามการพัฒนาของสังคม

ประเภทของวัฒนธรรม

มีการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็นหลายแบบ สุดแต่เหตุผลของแต่ละท่าน เช่น

1. แบ่งเป็น 2 ประเภท (William F. Ogburn, Meyer F. Nimcoff, 1950

อ้างถึงใน 13 : 35)

1.1 วัฒนธรรมวัตถุ (Material culture) ซึ่งได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ รถ โทรศัพท์ โทรทัศน์ บ้าน วัด หอประชุม เป็นต้น

1.2 วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non-material culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมาและเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของตนว่าดีงามเหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรมที่มองไม่เห็นไม่ได้

2. แบ่งเป็น 4 ประเภท (15 : 71) ได้แก่

2.1 คติธรรม คือวัฒนธรรมเกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต

2.2 เนติธรรม คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย ระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือ

2.3 วัตถุธรรม คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน, เครื่องนุ่งห่ม,

การกินอยู่

2.4 สหธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคมหมายถึงคุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก รวมถึงมารยาทในการติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม

3. แบ่งเป็น 5 ประเภท (16 : 43) ได้แก่

3.1 ด้านศิลปะ เช่น ภาษา คนตรี วรรณคดี พ้องร่ำ ละคร วิจิตรศิลป์

ประติมากรรม

3.2 ด้านมนุษยศาสตร์ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา
ปรัชญา โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย

3.3 ด้านการช่างฝีมือ เช่น การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า
การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การ
ทำเครื่องปั้นดินเผา

3.4 ด้านกีฬาและนันทนาการ เช่น การละเล่น มวยไทย ฟันดาบ
กระบี่กระบอง

3.5 ด้านคหกรรมศิลป์ เช่น ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร เสื้อผ้าและ
การแต่งกาย บ้านและการดูแลบ้าน ยาและการใช้ยา การอบรมดูแลเด็ก มารยาทในการกินอยู่
การต้อนรับแขก การรู้จักแก้ปัญหาในครอบครัว และการรู้จักประกอบอาชีพ

การเผยแพร่หรือการกระจายทางวัฒนธรรม

สุพัตรา สุภาพ (13 : 44) กล่าวว่า วัฒนธรรมไม่ใช่ของอยู่กับที่หรือใช้เฉพาะสังคม
ใดสังคมหนึ่งเท่านั้น มันจะคงอยู่ในที่หนึ่ง ๆ ทรายเท่าที่มนุษย์ยังไม่ได้อพยพเคลื่อนที่ย้ายไปยังที่ใด
ถ้าหากมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังอีกสังคมหนึ่ง เช่น พวกนักท่องเที่ยวนักค้า ทหาร มิชชันนารี
และพวกเร่ร่อนต่าง ๆ จะนำวัฒนธรรมไปเผยแพร่ยังสังคมที่ไม่เคยรับวัฒนธรรมมาก่อน นอกจากนี้
นี้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการคมนาคม เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมรวดเร็วยิ่งขึ้น
เช่น โทรทัศน์ ดาวเทียม รถยนต์ เครื่องบิน โทรศัพท์

การเผยแพร่วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงการเผยแพร่แต่ทางวัตถุอย่างเดียว ความคิดและ
มโนคติก็ได้เผยแพร่ไปด้วย เช่นการเผยแพร่ของศาสนาคริสต์ การเผยแพร่ของแฟชั่นต่าง ๆ
ความคิดทางการเมือง ตลอดจนหนังสือที่มีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ นักท่องเที่ยว ซึ่งรวมทั้งด้าน
วัตถุ ความคิด และประเพณี ซึ่งทุก ๆ สังคมได้มีการนำเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่น ๆ มาใช้
หรือดัดแปลงเอามาใช้ทั้งนั้น

อิทธิพลของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของต่างสังคมกันจะแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมในเรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องอาหารการกิน เช่น ฝรั่งเศสคัมมนเป็นอาหารหลัก ในขณะที่คนไทยให้แต่เด็กเท่านั้นคัมมน หรือฝรั่งชอบกินเนื้อสัตว์ ในขณะที่ชาวฮินดูถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ความแตกต่างเหล่านี้เกิดจากวัฒนธรรม มิใช่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หรือทางชีวภาพ เพราะทางชีวภาพ จะกำหนดเพียงว่าเราต้องกินอาหาร แต่ไม่ได้กำหนดว่าต้องกินอาหารอะไร การกระทำบางอย่างที่สังคมหนึ่งเห็นว่าควร ในขณะที่อีกสังคมหนึ่งเห็นว่าไม่ถูกต้อง ไม่ควรปฏิบัติ เช่น การอ่านหนังสือจากซ้ายไปขวาในสังคมหนึ่งว่าถูก ถ้าอ่านวิธีอื่นผิด แต่ชาวฮิบรูและเบอร์เซียจะอ่านจากขวาไปซ้าย ชาวจีนและญี่ปุ่นจะอ่านจากบนลงล่าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ได้กำหนดขึ้นจนเป็นวัฒนธรรมนั่นเอง

มนุษย์มักจะเรียนรู้และคุ้นเคยกับวัฒนธรรมของตน วัฒนธรรมแต่ละแห่งไม่ได้กำหนดเฉพาะเรื่องการเรียนรู้ แต่ยังกำหนดเป้าหมาย หรือสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีงาม จึงช่วยให้เข้าใจและรู้ว่าควรเป็นอะไร และต้องการอะไร เช่น คนไทยชอบเป็นข้าราชการ คนจีนชอบเป็นพ่อค้า คนญี่ปุ่นอยากมีอิทธิพลทางการค้า วัฒนธรรมหนึ่งจะมีความคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกับวัฒนธรรมอื่น เช่น เรื่องศาสนา ภาษา พิธีการ พิธีกรรมต่าง ๆ บุคคลในสังคมใดก็จะปฏิบัติตามวัฒนธรรมของสังคมนั้น และมีพฤติกรรมคล้ายกับคนอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม แสดงว่าวัฒนธรรมมีอิทธิพลเหนือความคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ส่วนการจะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพและสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นนั่นเอง

วัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคอีสาน

วัฒนธรรมแต่ละภาคมีความแตกต่างกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างได้แก่ สิ่งแวดล้อม ได้กล่าวมาแล้วว่าดิน ฟ้า อากาศ การทำมาหากิน และเชื้อชาติ ภาคอีสานเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ซึ่ง เสนอ นาระคล ได้สรุปไว้ว่า มีหลักฐานว่าพื้นที่แถบอีสานมีคนอยู่มากหลายพันปีแล้ว และเคยรุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรม คงจะเป็นของลวะว่า ไทยโบราณเชื้อชาติโคชาติหนึ่ง แต่อาจสูญพันธุ์ไปหรือเหลืออยู่และอพยพไปอยู่ที่อื่นแล้ว เพราะไม่เคยปรากฏแม้แต่แถบภูพาน ก็ทราบว่าไม่มีคนที่เข้าลักษณะเป็นพื้นเพเดิม จะมีบ้างก็พวกข่า ส่วย และโซ่ ชาวอีสานปัจจุบัน อาจเป็น

คนรุ่นใหม่ที่เกิดอพยพเข้ามาประมาณไม่เกิน 1,000 ปี เมืองที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งเป็นเมืองก่อนพุทธกาลในภาคอีสาน มีเมืองหนองหานหลวง (บริเวณจังหวัดสกลนคร) เมืองโคตรบูรณ์ (บริเวณจังหวัดนครพนม) เมืองสาเกตนคร (บริเวณจังหวัดร้อยเอ็ด) เมืองหนองหานน้อย (บริเวณจังหวัดอุดรธานี)

ชาวอีสานที่อยู่ ณ จังหวัดต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ อาจแยกได้เป็นกลุ่ม ๆ ตามสำเนียงที่พูด ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใกล้เคียงที่สุด คล้ายหรืออย่างเดียวกัน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ จังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย บางอำเภอของกาฬสินธุ์ อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตอนกลางของประเทศลาว ประมาณ 200 - 300 ปี

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ยโสธร อุบลราชธานี บางอำเภอของศรีสะเกษ บางอำเภอของนครราชสีมา บางอำเภอของบุรีรัมย์ อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงตอนกลางของส่วนเหนือประเทศลาว ประมาณ 250 ปี

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ จังหวัดเลย อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงตอนเหนือของประเทศลาว ประมาณ 200 - 250 ปี (สำเนียงพูดคล้ายกับชาวนครหลวงพระบาง)

กลุ่มที่ 4 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ กลุ่มนี้เป็นเมืองเก่าแก่มาก บุรีรัมย์นั้นเป็นเมืองมาแต่ยุคหิน เมื่อล่วงมาถึงยุคขอมเรืองอำนาจ กลุ่มนี้เป็นศูนย์เชื่อมโยงการปกครองจากนครวัด นครธม กับหัวเมืองในภาคอีสาน (ชาวบุรีรัมย์ส่วนหนึ่งผู้เป็นหัวหน้าอพยพมาจากเมืองพูไธสมันประเทศเขมร) กลุ่มนี้มีโบราณสถานซึ่งเป็นฝีมือขอมสร้างไว้มาก เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองค้ำ เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ เป็นเมืองเก่าแก่มากตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ มีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น ปราสาทเขาพระวิหาร ส่วนชาวเมืองนั้นส่วนหนึ่งอพยพมาจากเขมร ส่วนหนึ่งมาจากอัครป้อมของลาว ที่ศรีสะเกษนั้นมีคนส่วยอยู่ สังเกตจากยังมีการพูดภาษาส่วย

ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

ชาวอีสานในกลุ่มจังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย บางอำเภอของกาฬสินธุ์ อุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมา บุรีรัมย์ และเลย มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน เช่น

<u>เครื่องนุ่งห่ม</u>	ใช้ผ้าลินินสำหรับสตรี กางเกงครึ่งแข้งสำหรับชาย
<u>อาหาร</u>	รับประทานข้าวเหนียว
<u>การละเล่น</u>	จิ้งหรีด ลีลา การพ้อนรำเหมือนกัน แต่แตกต่างกับทางภาคใต้และภาคเหนือ
<u>ประเพณี</u>	เช่น งานบุญบั้งไฟ บุญมหาชาติ แต่งงาน งานศพ เหมือน ๆ กัน
<u>อาชีพ</u>	มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์เป็นหลัก (17 : 5 - 6)

การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมย่อมไม่ยู่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอหากมีการปรับปรุง บำรุง ส่งเสริม ก็จะมี ความเจริญงอกงาม หากปล่อยปละละทิ้ง ไม่สนใจ ก็จะมี ความเสื่อมโทรม ธีรารักษ์ นาคพิน ได้กล่าวว่า "สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทยเกิดจาก

1. การเดินทาง ความเจริญทางการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ทำให้มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติ
2. การบังคับทางการเมือง เช่น สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม บังคับให้แต่งกายแบบฝรั่ง ให้เปลี่ยนภาษาพูดให้ทันสมัยเท่าเทียมต่างชาติ
3. สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมบางอย่างเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น การนุ่งผ้าโจงกระเบน" (18 : 30 - 34)

อานนท์ อากาภิรม กล่าวว่า "สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เกิดจาก

1. การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศจะกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อควบคุม ผันแปรการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
2. การเปลี่ยนแปลงความต้องการของมนุษย์ มนุษย์มีเชาวน์ปัญญาสูงขึ้น มีความเปลี่ยนแปลงทางความคิดตลอดเวลาจึงนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง เพื่อแสวงหา ตอบสนองความต้องการของคนเพิ่มขึ้น
3. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการแข่งขันการประกอบอาชีพมากขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้นเพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาสังคมจึงต้องหาวิธีการ และสร้างระเบียบปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาข้อยุ่งยากดังกล่าว

4. การแลกเปลี่ยนหีบห่อวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่าง ๆ มีการติดต่อกันตลอดเวลา การคมนาคมติดต่อทำได้สะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหีบห่อวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมักจะปรากฏว่า มนุษย์ในสังคมที่กำลังพัฒนา นิยมหีบห่อวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว" (12 : 56 - 57)

แม้ว่าวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้น รวดเร็วเกินไป ก็จะทำให้เปลี่ยนบุคลิกลักษณะของวัฒนธรรมไปด้วย ทำให้หมดความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และในที่สุดจะไม่เหลือสิ่งใด แสดงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของตนเอง แต่ถ้ายังยึดมั่นในวัฒนธรรมเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ก็จะไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์ความก้าวหน้าให้แก่วัฒนธรรมของตนได้ เพราะสิ่งใดก็ตามถ้าอยู่คงที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนานเกินไป ก็ไม่สามารถเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการณ์ใหม่ได้ ซึ่ง ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ กล่าวไว้ว่า "การที่วัฒนธรรมจะมีความเจริญงอกงามได้ ก็ต้องมีหลักในการเปลี่ยนแปลง คือต้องเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยอย่างสม่ำเสมอ แต่ในคราวเดียวกันก็ต้องมีเสถียรภาพอยู่ด้วย" (19 : 95)

การส่งเสริมวัฒนธรรม

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญ ความแข็งแรงมั่นคงของชาติ ดังนั้นทุก ๆ ชาติจึงควรดำรงรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และดำรงรักษาไว้ให้เกิดความภาคภูมิใจต่อคนในชาติ ซึ่งวิธีการส่งเสริมวัฒนธรรมนั้น นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรที่จะ

1. ส่งเสริมทางจิตใจ เฟื่องเลี้ยง ถึงปัญหาทางจิตใจที่เกี่ยวข้องกับคตินิยม เนติธรรม วัตถุประสงค์ หรือสัทธรรม
2. ส่งเสริมทางศิลปกรรม คือทำศิลปกรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยให้ความหมาย และความเจริญในทางคตินิยม เนติธรรม วัตถุประสงค์ หรือสัทธรรม
3. ส่งเสริมทางวรรณกรรม คือทำวรรณกรรมให้สูงค่าทั้งในด้านความไพเราะกินใจ และให้ประโยชน์
4. ส่งเสริมทางระเบียบประเพณี คือทำระเบียบประเพณีประจำชาติ ให้มีความหมายในทางคิงาม" (20 : 4)

ทั้งหลาย เพราะมีอยู่ทั่วประเทศ และสามารถเข้าถึงเยาวชนของชาติได้มากที่สุด แต่ก็ควรได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น

1. ครอบครัว เพราะเป็นสถาบันแรกที่เยาวชนได้ใกล้ชิดเป็นเวลายาวนาน จึงควรรู้จักวิธีอบรม ปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม ให้แก่บุตรหลานในครอบครัว และผู้ใหญ่ควรกระทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้วย
2. สถาบันการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อเยาวชนไม่น้อยกว่าพ่อ - แม่ ครูอาจารย์ จึงควรเห็นความสำคัญในการปลูกฝัง อบรมวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดี หมั่นฝึกอบรม จักกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ให้เด็กได้มีประสบการณ์อยู่เสมอ
3. กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อเด็กมาก โดยเฉพาะในเด็กวัยรุ่น เด็กจะได้รับวัฒนธรรมที่ดี และไม่ดี จากกลุ่มเพื่อนมากโดยไม่มีการไตร่ตรอง ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมเด็กทุกระดับ ควรจัดให้เด็กได้อยู่ในสังคมที่เหมาะสม
4. กลุ่มศาสนา วัฒนธรรมไทยมีรากฐานมาจากหลักการ สาระ และวิธีการของศาสนา ผู้สืบทอดหลักธรรมทางศาสนา จึงเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่จะช่วยปลูกฝัง และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย แก่เยาวชน และประชาชน
5. สื่อสารมวลชน ปัจจุบันสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ มีอยู่แพร่กระจายมาก จึงมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ที่ควรใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังส่งเสริม วัฒนธรรมไทยให้แก่ประชาชนในชาติ

ถ้าทุก ๆ ฝ่ายสามารถให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะทำให้การส่งเสริมวัฒนธรรมไทยแก่คนในชาติ บรรลุผลได้ดียิ่งขึ้น

วิทยาลัยครูกับการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ

วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของท้องถิ่น มีภาระหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พุทธศักราช 2518 ว่า "มีหน้าที่สอนหรือผลิตครูถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพ และวิถะฐานะของครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม (22 : 14) ด้วยเหตุดังกล่าว กรมการฝึกหัดครูซึ่งได้ตระหนักถึงหน้าที่และความสำคัญของ วัฒนธรรมจึงได้กำหนดแผนงานด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน โดย

1. มีการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชั้นในวิทยาลัยครูเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมประสานงานด้านวัฒนธรรม มุ่งเน้นด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัยวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ในชุมชนและจัดตั้งหอวัฒนธรรมท้องถิ่น (23 : 13)

2. สนับสนุนงบประมาณให้แก่แต่ละวิทยาลัยครู เพื่อดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ทุกปี

3. สนับสนุนให้มีการจัดโครงการส่งเสริมและปลูกฝังวัฒนธรรมแก่นักศึกษา เยาวชน และประชาชนอยู่เสมอ (23 : 96 - 100) เช่น โครงการฝึกอบรมบุคลิกภาพและมารยาทในสังคม โครงการเผยแพร่วัฒนธรรมเคลื่อนที่ โครงการส่งเสริมงานประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ และโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

จะเห็นได้ว่า วิทยาลัยครูได้ทำหน้าที่บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม ตามบทบาทและหน้าที่เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชนของชาติเกิดความรู้สึภภาคภูมิใจ รัก และหวงแหนในวัฒนธรรมของตนและรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของชาติอื่นมาปรับปรุง และพัฒนาให้เหมาะกับสภาพและความเป็นอยู่ของคนไทยอีกด้วย

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการประเมินโครงการ

การบริหารโครงการ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญคือ การวางแผน การปฏิบัติ ตามแผนและการประเมินผลกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะจะทำให้การปฏิบัติ โครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการปฏิบัติโครงการทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน เอกชน หรือราชการ จะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ไว้เพื่อเป็นการคาดหวัง ผลได้ ที่จะพึงเกิดขึ้นภายหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาปฏิบัติงานตามที่กำหนดไว้ นักบริหารที่มี ความสามารถจึงต้องแสวงหามาตรการ ที่จะทำให้การปฏิบัติโครงการนั้นบรรลุตามที่ได้ตั้งเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยวิธีการที่มีระบบของการประเมินโครงการ

ในเรื่องความหมายของ "การประเมินโครงการ" นั้นได้มีผู้ให้ความหมายและ คำอธิบายไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศ สำหรับตัดสินคุณค่าของโครงการ การศึกษาผลิตผล กระบวนการจัดมุ่งหมาย หรือทางเลือก ต่าง ๆ ที่ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (10 : 3)

สุนทร เกิดแก้ว ให้ความหมายว่า เป็นมาตรการที่จะศึกษาความแปรผัน ระหว่าง ทิศทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้กับทิศทาง และสภาพผลของการปฏิบัติจริง มีความแตกต่างกัน มากน้อยเพียงใด เพื่อหาวิธีการที่จะควบคุม ปรับปรุง แก้ไข ให้ความคาดหวังกับการปฏิบัติ จริงนั้น เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้จงได้ (26 : 33)

สมพร แสงชัย ให้ความหมายว่า เป็นการตรวจสอบดูว่าโครงการที่ได้ดำเนินการ ไปนั้น มีความก้าวหน้าไปแค่ไหน มีปัญหาในทางปฏิบัติอย่างไร บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้หรือไม่ หรือมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง การประเมินตามความหมายนี้ หมาย ความรวมถึง การรายงานผล การติดตามผล การประเมินผล และในบางกรณีที่มีการตรวจ และติดตามผล (follow - up) ด้วย (26 : 3)

ราฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากพฤติกรรมและการกระทำ กับข้อมูลที่กำหนดไว้ เป็นวัตถุประสงค์ (27 : 492)

สเติก (Stake) 1967 โพรวัส (Provus) 1969 สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) 1971 ได้ให้คำจำกัดความว่า การประเมินผลคือกระบวนการการกำหนด และรวบรวมข้อมูล เพื่อช่วยให้ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัย สิ่งการ ได้เลือกใช้ในการวินิจฉัย (28 : 20)

จากความหมายของการประเมินผล และการประเมินโครงการดังกล่าว จึงพอจะสรุปได้ว่า การประเมินโครงการหมายถึงวิธีการอย่างมีระบบ เพื่อให้ได้สารสนเทศ ที่จะช่วยในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ และตรวจสอบความก้าวหน้าและปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติสำหรับปรับปรุง แก้ไข

การประเมินโครงการนับว่าเป็นศาสตร์ประยุกต์ แขนงใหม่ที่มีผู้ให้ความสนใจมากขึ้น ขณะนี้ เพราะแนวคิดปัจจุบันยอมรับว่า การประเมินย่อมนำไปสู่การปรับปรุงในทุกด้าน ทำให้การประเมินได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการบริหารโครงการ ที่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง (24 : 1)

เหตุผลในการประเมินโครงการ

กิริติ ศรีวิเชียร ได้ให้เหตุผลว่า "การประเมินโครงการอาจกระทำขึ้นด้วยเหตุผลหลาย ๆ อย่างด้วยกัน เช่น

1. เพื่อให้เกิดการยอมรับ การดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ กัน บางทีก็มักจะ ไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เท่าที่ควร เพราะเขายังมองไม่เห็นความสำคัญของโครงการ จึงต้องอาศัยการประเมินเป็นหลักฐานยืนยัน
2. เพื่อประโยชน์ในการให้ทุนอุดหนุน ผู้ให้ความอุปถัมภ์ทางการเงิน ย่อมอยากให้มี การประเมินโครงการดูว่ามีประสิทธิผลสมควรที่จะให้ทุนอุดหนุนต่อไปหรือไม่
3. เพื่อประโยชน์ในการสนองความต้องการที่จะเก็บข้อมูลของทางราชการ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ในการจัดสรรงบประมาณ ฉะนั้นจึงทำให้หน่วยปฏิบัติต้องประเมินผลการดำเนินงานของตนเอาไว้
4. เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้บริหาร การได้ข้อมูลจากการประเมินผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ จะช่วยให้การตัดสินใจมีโอกาสผิดพลาดน้อยลง
5. เพื่อช่วยให้เจ้าของโครงการได้พัฒนา และปรับปรุงโครงการของตนให้ดีขึ้น

เรื่อย ๆ เพราะผลจากการนำโครงการไปปฏิบัติ ทำให้ทราบว่าการทำงานของตน มีจุดบกพร่องตรงไหน จะได้หาทางแก้ไข ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

6. เพื่อช่วยให้รู้ผลที่เกิดขึ้น นอกจากที่ต้องการ เช่น เกิดผลกระทบอะไรบ้างแก่ผู้รับบริการ นอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย" (25 : 3)

รูปแบบของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ลักษณะของโครงการและผู้ใช้ผลการประเมินว่าจะสนใจในผลอะไร นักประเมินมีหน้าที่ที่จะต้องสามารถหยั่งความรู้สึกของผู้ใช้ผลการประเมินให้ได้ว่า เขากำลังคิดอะไร และต้องการอะไร เพราะถ้าประเมินในสิ่งที่เขาไม่ต้องการแล้ว การประเมินนั้นก็จะมีประโยชน์ ผู้ใช้ผลการประเมินมีหลายระดับ ผู้ประเมินจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าเขาต้องการอะไร ตัดสินใจในประเด็นไหน ใช้ผลประเมินเมื่อใด ผู้วิจัยได้ศึกษาารูปแบบของการประเมินโครงการโดยแยกออกดังนี้

การประเมินโครงการฝึกอบรม

ในความหมายของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ กล่าวว่า การฝึกอบรมกับการศึกษาเป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่การฝึกอบรมเป็นการศึกษาระยะสั้น จัดให้สำหรับผู้ที่ทำงานอยู่ เพื่อให้ทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (29 : 6 - 7) และให้ความหมายของการประเมินโครงการฝึกอบรม ไว้ว่า หมายถึง การตัดสินคุณค่าของโครงการ เพื่อบ่งชี้ถึงจุดเด่นและจุดด้อยของโครงการ แผนงาน และกระบวนการฝึกอบรม ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ของโครงการฝึกอบรมนั้น ๆ (10 : 59) ในการประเมินโครงการฝึกอบรมนั้น ควรประเมินทั้งความก้าวหน้าของโครงการ และประเมินสรุป โดยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแบบการประเมินไว้ว่า

1.1 ในกรณีที่ยากจะรู้ความก้าวหน้าของโครงการเพื่อบ่งชี้จุดเด่น จุดด้อยจะได้นำผลไปปรับปรุงกิจกรรม แผนงาน ผลสัมฤทธิ์ของโครงการทั้งระบบ สารสนเทศจากการประเมินนำไปเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจอย่างคุ่มานทุกขั้นตอนของโครงการ แบบจำลองที่เหมาะสมจะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินคือ โมเดลชิป (CIPP MODEL)

1.2 ในกรณีที่สนใจเฉพาะประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม ควรเลือกแบบจำลอง เคอร์แกนแพททริก เพราะเป็นแบบจำลองที่เสนอเกณฑ์ไว้ชัดเจน 4 ระดับ คือ

RLBR (Reaction/Learning/Behavior/Result) จุดเด่นของการประเมินแบบนี้คือมีการติดตาม (Follow - up) ว่าหลังจากที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ว กลับไปทำงานเขาได้ทุ่มเทให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นหรือไม่ เพราะเพียงแต่ประเมินว่ามีความรู้จากการฝึกอบรมและนำไปใช้ได้ขึ้นถือว่ายังไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร

1.3 ในกรณีที่ต้องการแนวทางในการประเมินการฝึกอบรม ควรพิจารณาเกณฑ์ที่เป็นผลการวิจัยของ คณีย์ เทียนพุม เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมปฏิบัติการตามจุดมุ่งหมายดังนี้

เกณฑ์ข้อที่ 1 เกณฑ์เรื่องเวลา ผู้เข้าร่วมประชุมฝึกอบรมจะต้องมีเวลาเข้าร่วมประชุมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

เกณฑ์ข้อที่ 2 เรื่องความสามารถตามวัตถุประสงค์ การที่จะถือว่าโครงการประชุมฝึกอบรมนั้นบรรลุหรือไม่ ต้องประเมินว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความเข้าใจในทฤษฎี และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างน้อยร้อยละ 80

เกณฑ์ข้อที่ 3 เรื่องผลการปฏิบัติ ก็จะต้องมีการปฏิบัติ หรือต้องมีผลงานการปฏิบัติอยู่ในระดับดี มีผลงานที่มีคุณภาพปรากฏ

เกณฑ์ข้อที่ 4 เรื่องของความรู้ ก็จะต้องมีคะแนนเฉลี่ยหลังการประชุมปฏิบัติการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 15 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และต้องนำความรู้ไปใช้ในการทำงานได้

การประเมินประสิทธิภาพของโครงการ

นิศา ชูโต ได้ให้ความหมายว่า เป็นการวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการ ซึ่งผลตอบแทน (Benefit) หมายถึงผลผลิตทั้งหมดของโครงการรวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไปจากโครงการ หรือผลข้างเคียง (side-effect) หรือผลที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจก็ตาม

การวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการคือการตีค่าผลดี หรือผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเพราะโครงการทั้งที่มีตัวตนกับผลเสีย หรือค่าใช้จ่าย หรือต้นทุนของโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อมออกมาในรูปของมาตราวัดหน่วยเดียวกัน

กลุ่มผู้ร่วมประเมินควรประกอบด้วยนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา การวิเคราะห์นั้น วิเคราะห์ในแง่มุมมองทางเศรษฐศาสตร์ กลุ่มผู้ประเมินจึงต้องอาศัยความเชี่ยวชาญของนักเศรษฐศาสตร์ ร่วมประเมิน วิเคราะห์ อย่างไรก็ตามการประเมินโครงการบริการสังคมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และสลับซับซ้อน มีแง่มุมและผลกระทบจากภายนอกมาก บางครั้งมีความฉงนพลันด้านแนวความคิด และปัญหาแทรกซ้อนในการปฏิบัติจึงควรใช้นักวิชาการจากหลายสาขาวิชา การ ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจในศาสตร์ของกันและกันอย่างดี จึงจะช่วยให้แนวความคิด และผลการประเมินมีคุณค่าสมจริง และเป็นประโยชน์แก่สังคมมากยิ่งขึ้น (30 : 1 - 13)

การประเมินการปฏิบัติและติดตามผล

ปทีป เมธาคุณวุฒิ ได้รวบรวมและเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินการปฏิบัติและการติดตามงาน จากนักการศึกษาไว้หลายท่าน เช่น

3.1 แนวความคิดของ แซนตาเฟ (Santafe) กล่าวว่า การประเมินการปฏิบัติและติดตามงาน เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินโครงการ โดยมองที่ประสิทธิภาพของโครงการ อยู่ในช่วงของการประเมินผลผลิต ผู้ประเมินสามารถจะทำการติดตามผลงานตลอดทั้งหมด หรือจะประเมินเป็นช่วง ๆ ทีละช่วงก็ได้

3.2 แนวความคิดของ เวสต์ตัน เคนตัคกี (Weston Kentucky, 1972) กล่าวว่า การติดตามควรจะทำให้ครบวงจร โดยเฉพาะในระยะแรกที่เข้าทำงานใหม่ ๆ หลังจากจบการศึกษา เพราะเชื่อในสมมุติฐานที่ว่า คนที่เมื่อสามารถทำงานผ่านมาได้ถึง 5 ปี ก็จะไม่เปลี่ยนงานอีก ในเวลา 5 ปีนี้ ถ้ามี in-service training ในช่วงระยะนี้จะช่วยให้มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น

3.3 แนวความคิดของ โอเรกอน (Oregon study, 1972) กล่าวว่า การติดตามผู้สำเร็จนี้ จะไม่นับ ชั้น รุ่น แต่จะมองว่าทำงานครบ 1 ปีหรือไม่? เน้นในสาขาวิชาที่จบ ข้อมูลจะรวบรวมเพียงปีเดียว และมีวิธีการติดตามที่น่าสนใจ เช่น ไปสัมภาษณ์ ไปสังเกต สอบถามทางโทรศัพท์ อัดเทปคำถามส่งไปตาม แล้วให้ตอบคำถามใส่เทปกลับคืนมา

3.4 แนวความคิดของ โอไฮโอ (Ohio State) กล่าวว่า การติดตามงานจะเน้นเรื่องแผนดำเนินงาน โดยมองว่าในช่วงหนึ่ง ๆ มีการกำหนดกิจกรรมอะไรไว้ และทำควบคู่กับอะไร มีการกำหนดเรื่องเวลาอย่างไร (31 : 1 - 4)

หอสมุดกลาง สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประเมินผลการดำเนินงาน

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึง "การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ" ไว้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการที่พื้นฐานมากที่สุด คือการตรวจสอบตัวโครงการ เช่น ตรวจสอบ หลักการ ประชากรเป้าหมาย และการดำเนินงานของโครงการ การประเมินผลการดำเนินงาน นั้นได้รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในโครงการ ทั้งที่เป็นมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดูว่าทรัพยากรต่าง ๆ ดังกล่าวมีพอเพียงหรือไม่ และมีการนำไปใช้อย่างไร การประเมิน ทรัพยากรนับว่ามีความสำคัญ เพราะถ้าโครงการใดขาดทรัพยากร หรือใช้ทรัพยากรอย่างไม่มี ประสิทธิภาพ โครงการนั้นก็อาจสนองความต้องการของผู้มารับบริการได้ การประเมิน ทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรก็ยังไม่สามารถบอกให้รู้ได้ว่า ผู้รับบริการได้รับประโยชน์อะไร บ้างจากโครงการ ต้องทำการประเมินผลผลิตรückครั้งหนึ่ง จึงสรุปเป็นความหมายไว้ว่า

การประเมินผลการดำเนินงาน หมายถึงการตรวจสอบอย่างมีระบบเกี่ยวกับทรัพยากร ที่จำเป็นต่อโครงการ และการใช้ทรัพยากรเพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ในการประเมินผล การดำเนินงาน ผู้ประเมินจะรวบรวมข้อมูลเพื่อเอามาอธิบายโครงการ เช่น ผู้มารับบริการ เป็นใคร งานบริการที่ให้ได้แก่อะไรบ้าง อัตราการทำงานของผู้ของโครงการเป็นอย่างไร ฯลฯ

จุดมุ่งหมายของการประเมินผลการดำเนินงาน

1. เพื่อสนองความต้องการของฝ่ายบริหาร การดำเนินงานจะมีประสิทธิผล จำเป็น ต้องรู้ว่าใครเป็นคนรับบริการ รับบริการจากใคร
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผนขยายงาน ปรับวิธีดำเนินงานจัดหาทรัพยากร ในอนาคต

ข้อพึงสังวรณในการประเมินผลการดำเนินงาน

1. เลือกรับเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลนั้นจะต้องมีความสำคัญต่อจุดมุ่งหมายของ การดำเนินงาน
2. คำนี้ถึงสภาพที่เป็นจริง ผู้นำโครงการไปปฏิบัติ ได้ดำเนินการตามรูปแบบที่

วางเอาไว้หรือไม่ นักประเมินจะต้องประเมินจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง

3. คำนี้ถึงคุณภาพและลักษณะของผู้ให้บริการ จะต้องได้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลผู้ให้บริการ หรือผู้นำโครงการไปปฏิบัติด้วยว่าเป็นใคร มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานบริการนั้นเพียงใด

4. คำนี้ถึงผู้มาเข้ารับบริการ จะต้องใช้ข้อมูลจากผู้เข้ารับบริการหรือประชากรกลุ่มเป้าหมายด้วย ถ้าวางแผนอย่างใดจะมีการระบุประชากรกลุ่มเป้าหมายอย่างรัดกุม โครงการก็จะได้รับการปรับเพื่อให้สามารถสนองความต้องการของผู้เข้ารับบริการ นักประเมินควรเปรียบเทียบตัวโครงการกับความต้องการของผู้เข้ารับบริการ ว่าสอดคล้องกันหรือไม่

การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน

1. เป้าหมายจะต้องระบุให้ชัดเจน แน่แน่นอน และต้องบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. ต้องมองเห็นลู่วางที่จะทำให้เป็นความจริงได้
3. ต้องมีการพิจารณาทบทวนเป็นระยะ ๆ เพราะในขณะการดำเนินงานอาจเกิดความยุ่งยากหรือความไม่พอใจบางอย่างจากผู้เข้ารับบริการได้

วิธีการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมาย (Management by Objectives : MBO.)

การดำเนินการตามจุดมุ่งหมายนั้นเป็นเทคนิคอย่างหนึ่ง ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานได้ การประเมินโครงการด้วยวิธี MBO. มีข้อสมมุติฐานว่า

1. ผู้นำโครงการไปปฏิบัติ จะปฏิบัติงานได้ดีถ้าเขารู้เป้าหมายของการดำเนินงาน และสามารถนำไปสัมพันธ์กับเป้าหมายส่วนตัวได้
2. ผู้นำโครงการไปปฏิบัติ ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานของการดำเนินงาน ที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพวกเขา
3. ผู้นำโครงการไปปฏิบัติต้องการ เครื่องชี้บางอย่างที่จะบอกให้รู้ถึงผลการปฏิบัติงาน
4. ผู้นำโครงการไปปฏิบัติต้องการที่จะได้รับการยกย่องความก้าวหน้า และความรู้สึกเกี่ยวกับความสำเร็จของงาน

กระบวนการ MBO.

ในการประเมินโครงการด้วยเทคนิค MBO. นั้นมีกระบวนการดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย ผู้บังคับบัญชาและผู้นำโครงการไปปฏิบัติ จะร่วมกันกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดนี้จะต้องมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ
 - 1.1 เป็นเป้าหมายที่ทำการวัด หรือตรวจสอบได้
 - 1.2 มีกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วยว่า เป้าหมายแต่ละอย่างจะสำเร็จเมื่อใด
2. การให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับความคืบหน้า โดยผู้บังคับบัญชา และผู้นำโครงการไปปฏิบัติจะมีการพบปะกันเป็นระยะ ๆ เพื่อประเมินความคืบหน้าของการดำเนินงานและอภิปรายกันถึงปัญหา อาจทำให้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเป้าหมายบางประการในบางกรณี
3. การประเมินผลการปฏิบัติงาน เมื่อถึงระยะเวลาที่กำหนดไว้ ผู้บังคับบัญชาและผู้นำโครงการไปปฏิบัติ จะต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานว่าได้ทำตามเป้าหมายเพียงใด ซึ่งอาจใช้นักประเมินมาร่วมด้วยก็ได้ เพื่อช่วยเหลือในหลักวิชาการประเมินและหลังจากนั้น จะมีการกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงาน สำหรับระยะเวลาในอนาคต
4. การประเมินผลโดยเพื่อนร่วมงาน (Peer Review) ถ้าผู้ประเมินมุ่งประเมินคุณภาพของการให้บริการมากกว่าผลที่ได้จากการให้บริการแล้ว เพื่อนร่วมงานของผู้นำโครงการไปปฏิบัติจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ซึ่งการดำเนินงานมักทำกันในรูปของคณะกรรมการอยู่แล้ว

การประเมินผลผลิตด้วยวิธีการที่ไม่ใช่การทดลอง

การประเมินผลผลิตที่เกิดจากการนำโครงการไปปฏิบัตินั้นทำได้หลายรูปแบบ เช่น

1. ใช้การวัดผลเพียงครั้งเดียวเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้วเป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุด ประเมินกับผู้มารับบริการเพียงกลุ่มเดียว แต่เป็นวิธีที่หยาบมาก ผู้ประเมินไม่อาจแปลผลได้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในตัวผู้รับบริการ
2. ใช้การวัดผลสองครั้ง คือก่อนเริ่มโครงการ กับเมื่อสิ้นสุดโครงการ แบบนี้ดีในเรื่องความเที่ยงตรงภายใน เพราะสามารถนำผลมาเปรียบเทียบกันได้ และยังสามารถควบคุมตัวอย่าง และการขาดหายไปของกลุ่มตัวอย่างได้ แต่ถึงอย่างไรก็ยังหยาบอยู่ เพราะไม่สามารถสรุปได้ว่า ความแตกต่างนั้นเกิดมาจากโครงการ

องค์ประกอบแทรกซ้อนที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เข้ารับบริการ

1. วุฒิภาวะและการเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มตัวอย่าง (Maturation) ถ้าโครงการที่นำไปปฏิบัตินั้นดำเนินไปเป็นเวลานาน จะทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งมิใช่เป็นผลเนื่องมาจากโครงการ
2. เหตุการณ์พิเศษ (History) หมายถึงเหตุการณ์พิเศษใด ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการสอบครั้งแรกและครั้งหลังมีผลทำให้ผู้เข้ารับบริการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลมาจากโครงการ
3. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Selection) ถ้ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษานั้นไม่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร กลุ่มตัวอย่างนั้นจะไม่สามารถให้ข้อมูลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้
4. การขาดหายไปของกลุ่มตัวอย่าง (Mortality) การที่กลุ่มตัวอย่างขาดหายไป ทำให้เกิดผลกระทบถึงผลประเมินได้ ถ้าเป็นการประเมินครั้งเดียวจะเป็นปัญหามาก การนำผลเฉพาะผู้อยู่ในโครงการตลอดมาวิเคราะห์ แล้วอ้างอิงผลไปยังประชากรย่อมไม่ถูกต้อง เพราะโดยปกติผู้ที่อยู่ในโครงการตลอด ย่อมมีอะไรหลายอย่างที่แตกต่างจากพวกที่ออกจากโครงการกลางคัน แต่ถ้าเป็นแบบวัดผลสองครั้ง จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ เพราะจะทำให้ผู้ประเมินรู้ว่า คนเหล่านั้นได้คะแนนสอบครั้งหลังเป็นอย่างไร ถ้าเทียบกับคะแนนสอบครั้งแรกของผู้เข้าร่วมโครงการตลอด
5. การถดถอยทางสถิติ (Regression) โครงการบางโครงการมักจะเลือกผู้เข้าร่วมโครงการมาจากพวกสุดขั้ว (Extreme) จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของคะแนนถดถอยทางสถิติเข้าหาตัวกลาง (Mean) ซึ่งจะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นผลมาจากโครงการ
6. การสอบ (Test) กรณีที่มีการสอบสองครั้งกับกลุ่มตัวอย่าง โครงการที่เก็บข้อมูลด้วยการทดสอบ การสอบครั้งแรกอาจเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เป็นเหตุให้กลุ่มตัวอย่างเปลี่ยนแปลงการตอบในครั้งที่สอง ซึ่งมิใช่เกิดจากโครงการ
7. เครื่องมือที่ใช้วัด (Instrumentations) การเปลี่ยนเครื่องมือวัด เปลี่ยนผู้ให้คะแนน เปลี่ยนผู้สัมภาษณ์ อาจมีผลถึงการวัดได้

องค์ประกอบทั้ง 7 ประการดังกล่าวมีผลทำให้การประเมินโครงการขาดความเที่ยงตรงภายในได้ทั้งนั้น ในลักษณะนี้ทำให้เราไม่สามารถแปลผลที่ได้มาได้ว่า เป็นผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโครงการ

แหล่งข้อมูลสำหรับการประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการโดยทั่วไป มีแหล่งข้อมูลที่สำคัญและเกี่ยวข้องอยู่ 6 แหล่ง
คือ

1. บันทึกของโครงการ (Program records) โครงการบางโครงการเมื่อนำไปปฏิบัติแล้ว จะมีการบันทึกข้อมูลบางอย่างไว้โดยสม่ำเสมอ การรวบรวมข้อมูลจากบันทึกโครงการเป็นวิธีที่ลงทุนน้อย และมีโอกาสจะได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง ข้อมูลประเภทนี้มีข้อดีคือ

1.1 กระบวนการวัด ไม่มีผลกระทบต่อผู้เข้าร่วมโครงการ

1.2 ไม่มีการสูญเสียบุคคลที่จะใช้ศึกษา อันเนื่องมาจากการไม่ให้ความร่วมมือและไม่สามารถร่วมกระบวนการประเมินได้ เพราะข้อมูลของแต่ละคนได้ถูกบันทึกไว้แล้ว

ในการใช้ข้อมูลจากบันทึกของโครงการ ผู้ประเมินต้องคำนึงถึงเรื่องการเก็บรักษาข้อมูลไว้เป็นความลับให้มาก

2. ผู้มีส่วนร่วมในโครงการ (Program Participants) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการประเมิน ไม่ควรมองข้ามข้อมูลส่วนนี้เพราะว่า

2.1 ผู้รับบริการโดยตรงย่อมเป็นผู้ที่จะประเมินลักษณะต่าง ๆ ของโครงการได้ดีที่สุด

2.2 ผู้รับบริการเท่านั้นที่จะรู้ความรู้สึก หัตถ์คติของตนเองที่มีต่อโครงการและต่อผู้นำโครงการไปปฏิบัติ

2.3 ในการติดตามผลหลังจากนำโครงการไปปฏิบัติ ผู้รับบริการย่อมรู้ดีที่สุดว่าเป็นอย่างไร

2.4 การเก็บข้อมูลจากผู้รับบริการ ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณมาก

อย่างไรก็ตาม การเก็บข้อมูลจากแหล่งนี้มีข้อจำกัดอยู่เหมือนกัน เช่น

1. ผู้รับบริการไม่มีความสามารถพอที่จะให้ข้อมูลที่เที่ยงตรงได้

2. ผู้รับบริการบางคนอาจรู้ดีในบางด้านของโครงการ แต่อาจจะไม่รู้หรือรู้น้อยมากในด้านอื่น ๆ

3. ผู้นำโครงการไปปฏิบัติ (Staff) เจ้าของโครงการมักจะเป็นผู้ทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาของผู้รับบริการดีพอสมควรจึงอยู่ในฐานะที่พอจะมองได้ว่า เมื่อนำโครงการไปปฏิบัติแล้ว ผู้รับบริการได้มีการพัฒนาขึ้นเพียงใด และยังรู้ว่าสภาพการนำโครงการไปปฏิบัติมีข้อดี และ

ข้อจำกัดอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามผู้นำโครงการไปปฏิบัติ อาจให้ข้อมูลที่ลำเอียงได้เหมือนกัน เพราะมักจะลำเอียงที่จะคาดหวังว่าโครงการของเขามีประสิทธิผลอยู่แล้ว

4. บุคคลสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Significant Others) เนื่องจากพฤติกรรมบางอย่างของผู้มารับบริการนั้นจำเป็นจะต้องได้ข้อมูลจากการสังเกตจากผู้ใกล้ชิดของผู้เข้ารับบริการมากที่สุด แต่ถึงอย่างไรข้อมูลประเภทนี้อาจมีความลำเอียงปนอยู่ด้วย และทิศทางของความลำเอียงนี้ยากที่จะทำนายได้

5. คณะผู้ประเมินเอง (Special Evaluation teams) ในบางโครงการอาจมีนักประเมินผลรวมอยู่ด้วยในฐานะนักประเมินอยู่แล้ว บุคคลเหล่านี้ถ้าไม่มีความลำเอียงแล้วจะเป็นผู้ให้ข้อมูลการประเมินได้อย่างดีทีเดียว

6. ดัชนีของชุมชน (Community indices) ในชุมชนมักจะมีดัชนีแสดงระดับตัวแปรอยู่แล้ว ดัชนีเหล่านี้อาจใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการประเมินได้ นับแต่เริ่มโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ ดัชนีเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่" (25 : 26 - 36)

จะใช้ข้อมูลจากแหล่งใดในการประเมินโครงการ

ผู้ประเมินจะตัดสินใจเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใดบ้างนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการประเมิน เช่น ขนาดของโครงการ และเวลาที่จะสามารถทำการประเมินได้จริง ๆ เช่น ถ้าโครงการต้องการข้อมูลย้อนกลับก็จะต้องเก็บข้อมูลจากผู้รับบริการ และจากสมาชิกในครอบครัวของผู้รับบริการ แต่ถ้าต้องการข้อมูลมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจว่าจะขยายโครงการหรือจะยุบโครงการ ก็จำเป็นจะต้องได้ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญนอกด้วย

ไม่ว่าโครงการจะเป็นแบบใด หรือจะนำข้อมูลมาทำอะไรก็ตาม ผู้ประเมินควรจะต้องวิเคราะห์ และประเมินข้อมูลที่ได้มาจากหลาย ๆ แหล่ง เพราะจะทำให้ผลที่ออกมาเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้น และในทางปฏิบัติบางครั้งข้อมูลอาจมีความขัดแย้งกัน ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของโครงการและผู้รับบริการจริง ๆ ผู้ประเมินต้องคอยตรวจสอบทัศนคติของตนเอง ในขณะที่วางรูปแบบการประเมินเพราะมีเช่นนั้นแล้ว ความลำเอียงของผู้ประเมินอาจเป็นตัวกำหนดข้อค้นพบจากการประเมินได้ ดังคำกล่าวของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (29 : 1) ที่ว่า ผู้ทำหน้าที่ประเมินจะต้องเป็นสัตบุรุษผู้รู้ดี รู้ชั่ว สามารถแยกแยะความดีความชั่วออกมาได้

เกณฑ์ในการเลือกรูปแบบประเมิน

ในการเลือกรูปแบบให้เหมาะสมกับการประเมินโครงการ ผู้ประเมินจะต้องพิจารณาว่า จะประเมินให้ตรงตามสภาพความเป็นจริงได้อย่างไร และจะประเมินได้ครอบคลุมตามที่ผู้ใช้ผลการประเมินต้องการหรือไม่ ต้องพิจารณาจากเกณฑ์ที่จะชี้บ่งถึงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินที่เป็นที่ยอมรับทางวิชาการ เกณฑ์ที่จะนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการเลือกรูปแบบการประเมินที่ กูบา (Guba) และสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) (1968) และ สตัฟเฟิลบีม และคณะ (1971) ได้เสนอแนะไว้ (32 : 66 - 68) ดังนี้

1. ความตรงภายใน (Internal Validity) หมายถึงรูปแบบนั้นให้ข้อมูลตรงตามที่ตั้งใจไว้ ผลของการประเมินถูกต้องและเป็นตัวแทนที่แท้จริงของปรากฏการณ์
2. ความตรงภายนอก (External Validity) ขอบข่ายที่ผลของการประเมินจะนำไปใช้สรุปลักษณะ โดยคำนึงถึงเวลา สภาพภูมิศาสตร์ ภาวะแวดล้อม และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ในขอบเขตกว้างขวางเพียงใด ในงานการประเมินเล็ก ๆ การจะนำไปสรุปอธิบายปรากฏการณ์ทั่ว ๆ ไป ทำไม่ค่อยได้ แต่ในงานประเมินใหญ่ทำกว้างขวางผลจากการประเมินอาจนำไปอธิบายลักษณะของประชากรที่เป็นแหล่งของกลุ่มตัวอย่างได้
3. ความเที่ยง (Reliability) ข้อมูลที่รวบรวมมาถูกต้องและคงเส้นคงวาเพียงใด
4. ความเป็นปรนัย (Objectivity) ข้อมูลที่ได้มาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายตีความหมาย และมีความเห็นตรงกัน
5. ความเกี่ยวข้อง (Relevance) ข้อมูลที่ได้เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์เพียงใด
6. ความสำคัญ (Importance) แบบประเมินนั้นให้ความสำคัญแก่ข้อมูลอยู่ในลำดับใด (บางแบบมักกล่าวถึงลักษณะข้อมูลอย่างหายาก ๆ บางแบบก็ให้รายละเอียดไว้มาก)
7. ขอบเขต (Scope) แบบประเมินนั้นมีขอบเขตกว้างขวางเพียงใด
8. ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ผู้ประเมินได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถด้านการประเมินเพียงใด ผู้ใช้ผลการประเมินมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของผู้ประเมินเพียงใด
9. เวลา (Timeliness) ผลการประเมินนำมารายงานตรงตามเวลาที่มีคนต้องการหรือไม่
10. การแพร่ขยาย (Pervasiveness) ผลการประเมินได้นำไปใช้กว้างขวางแค่ไหน

ผู้ประเมินจะต้องรับผิดชอบ เสนอผลให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เห็นว่าควรจะได้รับทราบผลการประเมิน

11. ประสิทธิภาพ (Efficiency) ควรพิจารณาเกี่ยวกับการลงทุน และผลกำไรที่ได้รับ มีการใช้ทรัพยากรที่สูญเปล่า ทั้ง ๆ ที่ควรหลีกเลี่ยงได้

เกณฑ์ข้อ 1 - 4 สตัฟฟ์เอลบีมและคณะ (Stufflebeam et al.) (1971) เรียกว่า เกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์

เกณฑ์ข้อ 6 - 10 เรียกว่า เกณฑ์เชิงปฏิบัติ (Practical Criteria)

ส่วนเกณฑ์ข้อ 11 เวอร์คเทอร์น และแซนเดอร์ (Worthen and Sander, 1973) เรียกเกณฑ์แห่งความฉลาดรอบคอบ (Prudentital Criteria) (อ้างใน 32 : 68)

การประเมินผลเป็นกุญแจสำคัญยิ่งในการปรับปรุงกิจการทุกชนิด ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องใช้วิธีการประเมินผลหลายวิธีการ แตกต่างจากที่เคยใช้ในอดีต เราจะต้องเข้าใจว่าการประเมินผลเป็นการบูรณาการกระบวนการดำเนินงานทุกระดับให้สมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งเริ่มต้นหรือสิ่งสุดท้ายของโครงการหนึ่ง ๆ เท่านั้น การใช้ผลการประเมินถ้าจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ควรช่วยกันแพร่ขยายความรู้ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในทุก ๆ รายของระบบงาน ให้เข้าใจในธรรมชาติของการประเมิน และควรส่งเสริมให้มีการประเมินในทุก ๆ งาน ทุก ๆ โครงการ ทุกระดับ เพื่อเป็นการพัฒนางานให้การปฏิบัติโครงการมีประสิทธิภาพสูงสุด

ตอนที่ 3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบางงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการวิจัย ผู้วิจัย ได้ศึกษางานวิจัยที่ใช้เทคนิคการประเมินผลอย่างมีระบบ เพื่อศึกษาเทคนิค วิธีการ และแนวทาง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการติดตามผลโครงการและการประเมินโครงการอย่างมีระบบ

นักวิจัยหลายท่านได้ใช้เทคนิคในการวิจัยประเมินผล (Evaluative research) โดยอาศัยรูปแบบการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการ วิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่สืบเนื่องมาจากนโยบาย แผนงาน โครงการว่ามีความสัมพันธ์เชิงเหตุ และผลต่อกันมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปใน ทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ เพียงใด และระดับใด (33 : 7) เช่น

กองวิจัยทางการศึกษาโดย พันธณีย์ วิทโคโต และคณะ ได้ประยุกต์แบบจำลอง ชิปี (CIPP MODEL) และแบบจำลองของสเติก (STAKE'S COUNTENANCE MODEL) เพื่อ ศึกษาลักษณะการจักระบบติดตามผลการใช้หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและวิธีการจัดปัจจัยเสริมที่ เหมาะสมต่อระบบติดตามผล ปรากฏว่าพบจุดเด่นและจุดอ่อนของรูปแบบหรือลักษณะของการ ติดตามผลการใช้หลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันดังนี้ จุดเด่นของการติดตามผลคือมีการกำหนดวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ร่วมกันทำให้การดำเนินงานบรรลุ เป้าหมายและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการติดตามผลมีส่วนช่วยในการพิจารณาปรับปรุง และพัฒนา หลักสูตรในระหว่างที่มีการใช้หลักสูตร ส่วนจุดอ่อนคือ การกำหนดความรับผิดชอบ การติดตามผล ของหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจน เครื่องมือที่ใช้ยังไม่เป็นปรนัยพอจึงยากแก่การใช้ การเก็บ รวบรวมข้อมูลยังไม่ครอบคลุมไม่ครบถ้วน และวิธีการรายงานผลยังไม่กว้างขวางและทั่วถึง (34 : 38)

สุพักตร์ พิบูลย์ ได้ประยุกต์ใช้แบบจำลองเคาน์ทิแนนซ์ของสเติกในการประเมินกิจกรรม ของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น พบว่า การใช้แบบจำลองของสเติกมีส่วนคือ สามารถประเมินกิจกรรมได้ครอบคลุม การพิจารณาความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ระหว่างตัวแปร ต่าง ๆ เปรียบเสมือนการประเมินไปในตัว และเป็นแนวทางในการที่จะมีผู้นำแบบประเมินไปใช้ ในโอกาสต่อไป ส่วนปัญหาอันเกิดจากการใช้แบบประเมิน คือเป็นแบบจำลองที่มีความยืดหยุ่นสูง

การกำหนดเป้าหมายที่จะศึกษาตัวแปรในแต่ละ เซลล์จึงยึดหยุ่นตามไปด้วย และในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงตรรก ถ้าผู้วิจัยทราบผลการดำเนินงานอยู่บ้างแล้ว จะทำให้เกิดอคติในการวิเคราะห์ได้

ส่วนผลอันเกิดจากการประเมินกิจกรรมกลุ่มแต่ละกลุ่มโรงเรียน พบว่าในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษากลุ่มที่ 1 มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ภายใน ทำให้ผลการประเมินจากผู้บริหารฝ่ายวิชาการไม่สอดคล้องกับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนการดำเนินงานกลุ่มของกลุ่มที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกมีพร้อม แต่ขาดการวางแผนที่ดีและขาดการควบคุมและติดตามผลงาน จึงทำให้ผลผลิตไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และการดำเนินงานของกลุ่มที่ 3 เนื่องจากเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ น่าจะมีความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐาน แต่กลับขาดความพร้อมด้านบุคลากร ทำให้การดำเนินงานประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้แบบจำลองไว้ว่า ควรใช้แบบจำลองเคาน์ทแมนซ์ของสเติร์กในการประเมินกิจกรรมของโครงการใด ๆ ควรใช้ควบคู่กับการวางแผน โดยให้ผู้ประเมินได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงตรรกของแผนควบคู่ไปด้วย (35 : 144 - 151)

สุมาลี จันทรชลอ ได้ทำการติดตามผลการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 จากครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 217 คน โดยใช้แบบทดสอบ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่าโดยส่วนรวมครูในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานครมีความรู้ความเข้าใจในหลักการประเมินผลการเรียนค่อนข้างต่ำ ครูในโรงเรียนรัฐบาลมีความรู้ความเข้าใจในหลักการประเมินผลสูงกว่าครูโรงเรียนราษฎร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครูต่างหมวดวิชาปฏิบัติตามระเบียบตามหมวดวิชาไม่แตกต่างกัน และการปฏิบัติตามการสอนและการประเมินผลถูกต้องในระดับปานกลาง ครูโรงเรียนราษฎร์มีปัญหาในการประเมินผลสูงกว่าโรงเรียนรัฐบาลหลายเรื่อง และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ การปฏิบัติ และปัญหาในการประเมินผลแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ต่ำ แต่ก็ยังมีนัยสำคัญทางสถิติ (36 : 64 - 66)

วัน เดชพิชัย ได้ทำการประเมินโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานประเภทชั้นเรียนในเขตการศึกษา 2 โดยใช้แบบจำลอง สเติร์กซ์ เป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบรายละเอียดในแต่ละตัวแปร และใช้แบบจำลองของทนายเลอร์ศึกษาผลผลิตของโครงการ โดยเก็บข้อมูลจากประชากรหลายกลุ่มทั้งด้านครูผู้สอน เจ้าหน้าที่อำเภอและผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนของนักศึกษา (37 : 123 - 138) ผู้วิจัยได้เสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบของการประเมินไว้ การประเมินครั้งนี้ได้ใช้แบบประเมินของเด็กเป็นพื้นฐานและใช้รูปแบบของทนายเลอว์ประกอบ ในการวิจัยต่อไป ควรใช้แบบประเมินอื่นบ้าง เพื่อให้ทราบถึงสภาพแวดล้อม การลงทุน กำนาร ผลกระทบของโครงการ ฯลฯ (37 : 307)

จากการวิจัยเชิงประเมินในประเทศไทยที่ผ่านมา มีการใช้แบบจำลองของ ชิปี (CIPP) เป็นแนวทางในการศึกษามากที่สุด มีผู้ที่ใช้แบบจำลองเคาน์ทิแนนซ์ของสเติร์กซ์เพียงไม่กี่ท่าน ส่วนใหญ่จะใช้ควบคู่กับแบบจำลองอื่น เช่น พันธณีย์ วิหุคโต และคณะ และวัน เดชพิชัย ส่วนสุพักตร์ พิบูลย์ได้ทดลองประยุกต์ ใช้แบบจำลองของสเติร์กซ์เพียงอย่างเดียว ในการประเมินกิจกรรมกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา จากข้อสรุปของผู้ใช้แบบจำลองของสเติร์กซ์ทุกท่าน พบว่า แบบจำลองของสเติร์กซ์ สามารถประเมินกิจกรรมได้ครอบคลุม และการพิจารณาความสัมพันธ์ภายในของตัวแปร ปัจจัยการปฏิบัติ และผลลัพธ์ เปรียบเสมือนการประเมินอยู่ในตัว ในการใช้แบบจำลองในการประเมินให้ได้ผล ควรใช้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติโครงการ โดยเริ่มวางแผนประเมินพร้อมๆ เริ่มวางแผนโครงการ แม้ว่าผู้วิจัยทั้ง 3 ท่านจะใช้แบบจำลองของสเติร์กซ์ เป็นแนวทางศึกษาเหมือนกัน แต่วิธีการศึกษาก็ยังมีแตกต่างกันบ้าง แล้วแต่ลักษณะของตัวแปรที่ศึกษา เช่น วิธีหาเกณฑ์หรือมาตรฐานของพันธณีย์ วิหุคโต และคณะได้หามาตรฐานโดยวิเคราะห์จากเอกสารและทฤษฎี ส่วนของ วัน เดชพิชัย ใช้วิธีเคลฟ เทคนิค ผู้วิจัยได้ประยุกต์จากที่ผู้ศึกษาทุกท่านได้ศึกษาไว้ เช่น หามาตรฐานจากการสังเคราะห์จากเอกสารแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบ 2 รอบ โดยรอบแรกตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน (มีรายชื่อในภาคผนวก) และรอบที่ 2 ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิของกรมการฝึกหัดครู 3 ท่าน จาก 9 ท่านแรก ผู้วิจัยเห็นว่าแบบจำลองของสเติร์กซ์สามารถให้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ผู้ใช้ผลการประเมิน (Audience) ต้องการ เนื่องจากโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไป แล้วในแต่ละปีผู้วิจัยไม่สามารถทำการประเมิน ขณะกำลังปฏิบัติโครงการได้ จึงใช้วิธีการติดตามผลของโครงการ โดยใช้วิธีศึกษาตามแบบจำลองของสเติร์กซ์ และรายงานผลภาคบรรยายและภาคตัดสินคุณค่า ตามที่ภาคพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานวัฒนธรรม หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ต้องการ

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

ศูนย์วิจัย วิทยาลัยครูมหาสารคาม ได้ประเมินโครงการและกิจกรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในเขตการศึกษา 10 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบความคิดเห็นของประธานศูนย์วัฒนธรรมในด้าน ประชญา เป้าหมาย โครงสร้าง วัตถุประสงค์ ปัญหาและอุปสรรค

โครงการที่ศูนย์วัฒนธรรมได้รับเงินอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และจากส่วนอื่น ในปีพุทธศักราช 2524 - 2525 ด้วยการสัมภาษณ์ประธานศูนย์วัฒนธรรม และคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาทั่วไปของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดในเขต 10 ภาคทุนทรัพย์ และบุคลากรดำเนินงาน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ประชาชนไม่เข้าใจและไม่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรม * ขาดวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นในการดำเนินงาน ส่วนสภาพการทำงานเมื่อเริ่มต้นโครงการและขบวนการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมจากการสัมภาษณ์ประธานศูนย์และกรรมการศูนย์ ได้ข้อสรุปต่างกันในส่วน เช่น ประธานศูนย์ ประเมินว่า ความต้องการในการฝึกอบรมเพิ่มเติม สภาพเศรษฐกิจของชุมชนทำให้ประชาชนลดความสนใจในงานด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง แต่คณะกรรมการศูนย์เห็นว่าอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับขบวนการดำเนินงาน ข้อสรุปจากประธานศูนย์และคณะกรรมการศูนย์มีความเห็นตรงกันว่า การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนต่อโครงการของศูนย์ การที่กรรมการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน การประเมินผลงาน การดำเนินงานของศูนย์เสร็จตามกำหนดเวลา ความเพียงพอของงบประมาณ ความเหมาะสมของที่ตั้งศูนย์ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำงาน แหล่งวิชาการที่ใช้ในการดำเนินงาน ปัญหาที่เกิดจากระเบียบการเงินและระเบียบปฏิบัติและการประชาสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านอยู่ในระดับปานกลางทั้งสิ้น

ส่วนที่เกี่ยวกับปรัชญา จุดมุ่งหมาย ขวัญและกำลังใจของผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรม การจัดสรรบุคลากรเหมาะสมกับงาน การประเมินผลโครงการ และการประเมินผลงานของศูนย์ ประธานส่วนใหญ่ตอบว่าอยู่ในระดับมาก (38 : 61 - 63)

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี ได้ทำการวิจัยเรื่องครอบครัวยุคใหม่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย โดยศึกษาวัฒนธรรมทางจิตใจของไทย 5 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ การมีสัมมาคารวะต่อบิดามารดา และผู้อาวุโส ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู กตเวทีก และการยึดบาปบุญ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปรียบเทียบปริมาณการได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางจิตใจของไทย และเปรียบเทียบการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ปีการศึกษา 2522 ของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 979 คน เป็นชาย 523 คน หญิง 456 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า 12 ฉบับ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่า ที่ และการวิเคราะห์ความแปรปรวน

ได้ผลสรุปของการวิจัยดังนี้ นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางจิตใจทั้ง 5 ด้านมากมีการอนุรักษ์มากกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย นักเรียนที่มาจากครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายได้รับการถ่ายทอดและมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน นักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกันได้รับการถ่ายทอดและมีการอนุรักษ์เรื่องความซื่อสัตย์ การมีสัมมาคารวะ ความเอื้อเฟื้อไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่ต่ำ ได้รับการถ่ายทอดเรื่องความกตัญญูทวดที่มากกว่า แต่มีการอนุรักษ์ไม่แตกต่างกัน ในด้านการยึดบาปบุญ ได้รับการถ่ายทอดไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนที่มีฐานะความเป็นอยู่ต่ำมีการอนุรักษ์มากกว่า นักเรียนที่บิดามารดามีระดับการศึกษาสูงได้รับการถ่ายทอด และมีการอนุรักษ์มากกว่านักเรียนที่บิดามารดามีการศึกษาระดับต่ำ นักเรียนหญิงมีการอนุรักษ์มากกว่านักเรียนชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก และแบบควบคุมมากนักเรียนจะมีการอนุรักษ์มากกว่าพวกที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย และควบคุมน้อย และไม่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษา (39 : 143 -150)

อุบลวรรณ ภวานันท์ ได้ทำการทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวิธีสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีสอนแบบควบคุมที่มีต่อความรู้และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน ที่สุ่มจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2523 ของโรงเรียนรัฐบาลได้ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรม และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติสูงที่สุด (40 : 56 - 58)

วัลยา โกสุม ได้ศึกษาถึงสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร จากครูและนักเรียนมัธยม 600 คน พบว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นต่อการจัดหลักสูตร เนื้อหาวิชาไม่เหมือนกัน เช่น ครูเห็นว่าหลักสูตรกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา ด้านค่านิยม การพึงตนเอง ความขยัน และความรับผิดชอบมากที่สุด และกำหนดเวลาด้านวัฒนธรรมด้านภาษาน้อยไป ส่วนนักเรียนกลับเห็นว่าหลักสูตรกำหนดให้เรียนวัฒนธรรมด้านภาษามากไป ด้านค่านิยมการรักชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์น้อยไป ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูเห็นว่ามีโอกาสสอนวัฒนธรรมด้านค่านิยมมากที่สุด แต่นักเรียนเห็นว่าครูสอนวัฒนธรรมด้านภาษาไทยมากที่สุด ด้านการใช้อุปกรณ์การสอนครูเห็นว่าใช้ภาพและบัตรคำมากที่สุด นักเรียนเห็นว่าครูใช้สไลด์มากที่สุด นอกจากความเห็นด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนเรื่องวัฒนธรรม ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่ามีการส่งเสริมให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัฒนธรรมจากสื่อมวลชนมากที่สุด ด้านปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ครูคิดว่ามีปัญหามากด้านอิทธิพล สิ่งแวดล้อม เรื่องสื่อมวลชน รองลงมาได้แก่ ค่านิยมในสังคม ส่วนนักเรียนเห็นว่าปัญหามากที่สุดคือเรื่องอิทธิพล สิ่งแวดล้อม เรื่องวัฒนธรรมตะวันตก รองลงมาคือปัญหาการเป็นแบบอย่างของครู ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบงานวัฒนธรรมควรผลิตเอกสารประกอบการเรียน เรื่องวัฒนธรรมให้มากขึ้นและพอเพียง ให้นักเรียนมีโอกาส มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดกิจกรรมเอง ให้ผู้ปกครองใช้เวลาอบรมดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นแบบอย่างที่ดีให้สถาบันผลิตครูมีมาตรการในการเลือกสรรผู้เข้าเรียน เน้นด้านความประพฤติและวิชาการให้มาก และควรมีการสอดแทรกเรื่องวัฒนธรรมไทยในรายการต่าง ๆ เผยแพร่ทางสื่อมวลชนให้มากขึ้น (41: 274 - 291)

อัจฉรา ทองพลาย ได้ศึกษาบทบาทของครูมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 6 ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักเรียน จากครูและนักเรียน 931 คน พบว่า ในเขตการศึกษา 6 มีวัฒนธรรมด้านประเพณี และหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านได้มาก ครูควรมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยการศึกษา อนุรักษ์ และถ่ายทอดให้แก่นักเรียน ส่วนด้านการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนพบว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า ครูควรมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรใช้อุปกรณ์เกี่ยวกับประเพณีการเล่นพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้านมาประกอบการสอน และควรจัดตั้งชุมชนวัฒนธรรมขึ้นในโรงเรียน บทบาทในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนควรมีการจัดนิทรรศการ แผ่นป้ายนิเทศ หนังสือวารสารวัฒนธรรมไว้ในห้องสมุด และครูควรเป็นแบบอย่างที่ดี บทบาทด้านการศึกษา ค้นคว้าด้านวัฒนธรรมครูควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับงานเทศกาลและประเพณีจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนและเยี่ยมชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน แล้วบันทึกความรู้เหล่านั้นไว้ บทบาทด้านการเข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรม ครูควรสนับสนุน

ให้นักเรียนผลิต และนำหัตถกรรมพื้นบ้านมาใช้ในชีวิตประจำวัน ครูควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันปรับปรุง พัฒนา และรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านของตน (42 : 282 - 286)

กมล รอดคล้าย ได้ศึกษาบทบาทของครูภาษาไทยในการอนุรักษ์และสืบทอด วัฒนธรรมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทยเกี่ยวกับบทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย จากประชากรครูภาษาไทยในโรงเรียนกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 จำนวน 203 คน จาก 20 โรงเรียน พบว่า ครูภาษาไทยเห็นด้วยมากที่สุดที่จะส่งเสริมอบรมให้นักเรียนมีความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการจัดตั้งให้มีชุมนุมวัฒนธรรมไทย และครูควรมีบทบาทด้านการปฏิบัติชีวิตประจำวัน การให้คำแนะนำ และการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน ในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ครูภาษาไทยเห็นด้วยในระดับมาก ที่ว่าครูควรเป็นผู้รวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น จากแหล่งความรู้ในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นแก่ชุมชน เป็นผู้ประสานงานนำสิ่งประดิษฐ์ และหัตถกรรมท้องถิ่นออกจำหน่าย เผยแพร่ และส่งเสริมให้เยาวชนและผู้นำชุมชนมีโอกาสเข้ารับการอบรม ทักษะศึกษาความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย (43 : 73-75)

อนุวัฒน์ ตั้งสมบุญ และสมพจน์ จันท์เที่ยง ได้ทำการประเมินผลการดำเนินงาน ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในการตัดสินใจดำเนินงานในอนาคต และเป็นข้อมูลสำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน ทั้งเป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ของศูนย์วัฒนธรรม จากกลุ่มตัวอย่างประธานศูนย์ เลขานุการศูนย์ และเจ้าหน้าที่ ศูนย์วัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด 27 ศูนย์ โดยการสุ่มจากศูนย์วัฒนธรรมทั่วประเทศ 89 ศูนย์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบติดตามผลของโครงการทดลอง 1 ชุด และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยายร้อยละ การแจกแจงความถี่และการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางได้ผลสรุปของการวิจัย ดังนี้ ศูนย์วัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการต่าง ๆ ประมาณร้อยละ 8 โครงการ ยังขาดงบประมาณดำเนินการ บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในเรื่องวัฒนธรรม ไม่เห็นความสำคัญของงานวัฒนธรรม วัสดุอุปกรณ์ ในการดำเนินงานไม่เพียงพอ ผลการดำเนินอยู่ในเกณฑ์ดี ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมมาก ศูนย์วัฒนธรรมในวิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัย มีผลการดำเนินงานด้านปริมาณและด้านคุณภาพสูงกว่าศูนย์วัฒนธรรมในโรงเรียน (9 : 51 - 55)

วันทนา ไชยกิจ ได้ศึกษาบทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการทำนุบำรุงส่งเสริม วัฒนธรรมของชาติ ของวิทยาลัยครู ศึกษาวิธีการดำเนินงานการส่งเสริมทำนุบำรุงวัฒนธรรม ของท้องถิ่นในเขตที่วิทยาลัยครูแต่ละแห่งรับผิดชอบ ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน การทำนุบำรุงส่งเสริม รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นการเสนอแนวทางในการทำนุบำรุง วัฒนธรรมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัยครูในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 วิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 56 คน อาจารย์ผู้สอนรายวิชาที่สัมพันธ์กับ วัฒนธรรม 120 คน และคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรม 64 คน รวม 240 คน ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยครูดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมค่อนข้างน้อย วิธีดำเนินกิจกรรมที่เป็นผลสำเร็จมากที่สุดคือกิจกรรมที่ร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์กรและ หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ ลักษณะกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการจัดนิทรรศการ จัดการแสดงและสาธิต จัดงานประเพณี จัดพิพิธภัณฑ์หรือหอวัฒนธรรม ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือด้านบุคลากร ไม่มีเวลาให้กับงานวัฒนธรรม ขาดความเข้าใจและศรัทธาในงานด้านวัฒนธรรมและปัญหาด้าน งบประมาณมีน้อยไม่พอที่จะจัดกิจกรรมที่สมควรจัด งบประมาณล่าช้าทำให้การดำเนินงานไม่ คล่องตัว (8 : 73 - 87)

จากการศึกษางานวิจัยด้านวัฒนธรรม ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกรมการ ศึกษาธิการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ต่างพบความจริงตรงกันว่า สภาพปัญหาการ ดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมขาดปัจจัยในทุก ๆ ด้าน เช่น การศึกษาของวันทนา ไชยกิจ ของศูนย์วิจัยวิทยาลัยครูมหาสารคาม ของอนุวัฒน์ ตั้งสมบูรณ์ และสมภพ จันทร์เที่ยง ซึ่ง ได้มีการศึกษามาตั้งแต่ปี 2524 และจากการศึกษาของ วลัยยา โกสุม อัจฉรา ทองพลาย และ กมล รอดคล้าย ได้ความจริงตรงกันว่า ครูควรมีบทบาทในการสืบทอด อนุรักษ์ด้าน วัฒนธรรม และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนและชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า วิทยาลัยครู ในฐานะผู้ผลิต และพัฒนาบุคลากรครูประจำการของท้องถิ่น จึงสมควรที่จะได้ทบทวนและพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้ทำ การวิจัยเชิงประเมินผล เพื่อติดตามผลการใช้ทรัพยากรด้านปัจจัย ว่ามีการใช้ปัจจัยต่าง ๆ อย่างมีคุณภาพเพียงใด และประเมินการปฏิบัติและผลลัพธ์ ว่าได้มีการปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม สอดคล้องกับนโยบาย หรือสอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินงานเพียงใด ได้ผลลัพธ์ตามที่ คาดหวังหรือไม่ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแตกต่างจากที่ได้มีผู้ศึกษาไว้

แล้ว เพราะผู้วิจัยมุ่งที่จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ว่ามีการปฏิบัติสอดคล้อง สมเหตุสมผลกันหรือไม่ และจุดมุ่งหมายประการสำคัญ คือ เพื่อหามาตรฐานการดำเนินงาน อันจะเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงานวัฒนธรรมได้รู้เป้าหมายการดำเนินงาน ซึ่งได้ระบุไว้ชัดเจน และพยายามที่จะทำให้เป้าหมายนั้น มีโอกาสที่จะเป็นความจริงได้